

életét. Napjaink próbatétele azonban mintha éppen a bizalom elapasztásával fékezné az agglomeramentós lépéseket. Honnan merítsen bizalmat a plébániai munkában lévő apostol?

A teológus vagy az egyházzociológus tárgyi érvekkel támasztja alá véleményét, hogy a Rómából elindult reform nem végzetes hajótörés, hanem mélyreható átalakulási folyamat az Egyházban. Bővelkedik ugyan krízisjelenségekben, de jelentkeznek a megújulás gyümölcsei.

A tudományos vagy emberi érvelés azonban nem ad erőt a cselekvésre. Erőforrásunk a plébániai lelkipásztori szolgálat megújításában. Az lesz, aki megígérte, hogy Egyházát nemcsak a megújulás veszélyeiben, de még a pokol kaputól is megóvjá.

Sántha Máté

VILÁGIAK AZ ERJEDŐ EGYHÁZBAN

KÖZÖSSÉG ÉS FESZULTSÉG ISTEN NÉPÉBEN

Anekdotának hangzik, de megtörtént: egy ünnepi prédikációban a szónok, a jelenlevő méltóságok aposztrofálása után, így fordult a hívekhez: „Kedves Isten népe!”

Nem látjuk-e komoly tanulmányokban is akárhányszor, hogy ezt a kifejezést a „laikus”-sal egyértelműen használják, — holott a Zsinat világosan a teljes, hierarchikus megkülönböztetések előtti egyházat érti rajta: papságot, szerzeteseket, világiakat együtt? A jelentéseltolódás érdekes tünet, a köznyelvben ugyanis a „nép” kifejezés ugyanolyan árnyalatot hordoz, mint a „világi” vagy „laikus”: alsóbbrendű, hozzá nem értő, megbízás-nélküli . . . Nem hiába tiltakoznak sokan ezek ellen az elnevezések ellen, és próbálnak valami újat keresni. A helyes gyakorlat kialakulása talán helyreigazítja majd a helytelen képzeteket, — vagy magával hozza az új nevet.

Ha Isten népének egységes képéből indulunk ki, könnyű fölismerni, hogy a mai Egyházban laikátus és klérus között sok a közös lélektani vonás. Hisz mindkettő — emberekből áll. Ilyen mindkét rész labilitása. Nyugtalan, kereső korunkban az emberiség egésze próbálja megtalálni helyét a robbanásszerűen táguló világképben. Csodálkozhatunk-e, ha a keresztény is, a pap is osztozik az átmenetiség, a nyugtalanság állapotában? (Sokkal reálisabb képünk lenne pl. a kontesztáló papokról, ha nem az aszketikus ideálhoz mérnénk őket, hanem tényleges társadalmi környezetükhöz.) Két egyszerű és fontos következmény adódik ebből. Az egyik: értsük meg és szeressük egy-

mást, — pap és világi közeledjék egymáshoz egyazon „nép” tagjaként, egyazon kor embereként, kölcsönös tisztelettel és segítőkészséggel. A másik: bízunk jobban Istenben és az ő kegyelmében. Válságos időkben erre még nagyobb a szükség, de bővebben is árad. Csak persze a kegyelem a természetre épít, vagyis ilyen időkben bonyolultabb, hullámzóbb, „nyugtalanabb” a vonala. Ettől még nem kevésbé igazi. Próbáljuk felismerni, élni vele.

Egy másik egyesítő erő: a hívő mivolt közössége. Éppen az, amit az „Isten népe” megjelölés hangsúlyoz: alapvető keresztény kiváltságaink és kötelességeink egyformák.¹ Isten nem személyválogató. Az egyháztörténelemnek máig egyik legnagyobb, s talán legnépszerűbb alakja, Assisi Sz. Ferenc, nem volt pap. Foucauld atya testvériségeiben ma is együtt él pap és nem-pap kistestvér. A jelenkor egyik virágzó mozgalmát, a Focolari-t egy fiatal olasz lány alapította és máig laikusok irányítják, viszont egyre nagyobb számban csatlakoznak hozzá papok, szerzetesek, nővérek is. De hát nem volt-e laikus és nő az, aki a mindennapi életben is, a hit és odaadás mélységeiben is legközelebb állt az Úr Jézushoz: az ő Édesanyja? Mi magyarok meg éppen egy nagyszerű laikus szentcsaláddal dicsekedhetünk történelmünk kezdetén: az Árpádház 12 szentje és boldogja javarészt világi. Csak persze igaz az, hogy „vallási életünk általában inkább az ünnepnapokra van beállítva, mint a mindennapra”.² Ha az egyházi naptárt, a kanonizációs eljárást, a szentek életrajzeit, ábrázolásait, vagy akár az egyházművészetet nézzük, egészen mindmáig, bizony eléggé „klerikális” képet kapunk. Az okok érthetőek, — de erős és egészséges revízióra lenne szükség.

Ha emberség és istengyermekség alaprétege ennyire közös, honnét hát a sok feszültség klérus és laikátus mai viszonyában? Megpróbálunk felsorolni néhány lélektani tényezőt.

1) A p a p s á g r é s z é r ő l :

a) F é l t é k e n y s é g . Ha ilyen élesen nevén nevezzük, akkor persze könnyű a válasz: a Krisztustól kapott papi küldetés úgyis sajátos és közölhetetlen, lényege pedig éppen nem az uralkodás, hanem a szolgálat. Csak-hogy a papság századokon át társadalmi, kulturális helyzeténél fogva hozzászokott a kiváltságos állapothoz. Amikor ebből kezdett kiszorulni, s talán egy kicsit éppen ennek helyébe, túlságosan elvont és felmagasztosított lelki ideállá tette meg hivatalát a teológia és a közgondolkodás. Most aztán — amikor zárt társadalmi rendből karizmatikus maggá kell válniuk, jobban mondván visszaválniuk — „tériszonyuk” van és sokszor védőállásba merevednek, készséges kitárulkozás helyett,³ amire a Zsinat biztat: „Őszintén ismerjék el és segítsék kibontakozni a világjak méltóságát, és az Egyház küldetésében nekik jutó sajátos szerepet” (PO 9).

b) N e h é z k e s s é g . Egyházunk hierarchikus szerkezetű. A vezetés, az irányvonalak megadása, az erőtartalékok felhasználása, új erők mederbe

fogása a papságra vár. Éppen ezen a téren nagy még a tanácstalanság, kevés a kezdeményező erő és készség. Szinte szimbolikus egy német plébános felelete, mikor buzgó hitoktatónője felajánlotta neki szolgálatait az órákon túl is: „Ich wüsste nicht, wie.“ (Igazán nem tudom, hogyan.) Így aztán a „kínálat” olykor nagyobb a „keresletnél”, a világiak aktív rétege akárhányszor úgy érzi: parlagon hevertetik képességeit, és csalódottan visszavonul. Idézzük-e ehhez újra a papi dekrétumot? „Bíz z a n a k m e g a világi hívekben, adjanak nekik feladatokat az Egyház szolgálatára, hagyjanak nekik megfelelő működési teret és szabadságot, sőt okosan biztassák őket k e z d e m é n y e z é s e k r e i s” (uo.).

2) A laikusok részéről:

a) **Karizma-komplexum.** Így nevezték el találóan azt a kisebbrendűségi érzést — nőkre kétszeresen áll —, ami az egyházi rendet föl nem vett hívőkre sokszor jellemző. Következménye: vagy az önbizalom és vállalkozó kedv hiánya, vagy ellenkezőleg (áttételesen) nagyhangú követelőzés, amely mindenáron a sajátos papi funkciókba akar avatkozni, sőt azokra pályázik. „A helyesen értelmezett nagykorúságnak mentesnek kell lennie az egyházi tisztségeket viselőkkel szemben érzett ellenséges indulattól.” (Th. Filthaut.) Nem hiába biztatja L. Karrer, a müncheni laikus teológusok tutora, a laikus- és papeológusokat, hogy ám vívjanak teológiai harcót, de ne harcosan teologizáljanak . . .

b) **Félműveltség** egyházi téren. Felelőtlen újság- és rádióhírekből, félig-megemésztett cikkekből, nem egyszer hiányos, egyoldalú prédikációkból, vagy papi nyilatkozatokból valami zavaros „teológiai” egyveleg áll össze az emberfőkben, amelyek bizony még ma is ugyancsak messze vannak a „kiműveltség” reformkori álmától. Elég arra, hogy az állóvizet felzavarja, — kevés ahhoz, hogy komoly programot adjon és hasznos munkára képesítsen. Ha mindehhez még megfelelő adag korlátoltság is járul — és ez is gyakori emberi tulajdonság —, akkor az ilyenek felcsapnak a papság kioktatóivá, föl egészen a pápáig.⁴

c) **Félelem.** Egyesek magától a vállalkozástól félnek. Mások attól, hogy a klérus anyagilag, szellemileg, lelkiileg kihasználja őket. (Köztudomású pl., hogy az egyházi szolgálatban álló laikusokat általában elég rosszul fizetik.) Mások megint attól, hogy „egyházi” működésük elkülöníti őket világi társaiktól és elzárja útjukat feléjük.

„LAIKUS LELKISÉG”

A felsorolt jelenségek figyelmeztetnek, hogy mindkétfelől bőven akad anyag a lelkiismeretvizsgálatra. Azt is mutatják, hogy a világiak java is általában messze jár még attól a lelki nagykorúságtól, amelyre elvben igényt tart. (Egész mai világválságunk kulcsproblémája talán ez a szakadék az

igények és a tényleges „igényjogosultság” között!) Hogy elérje, nevelésre és önnevelésre van szüksége. Nyomban fölmerül a kérdés: milyen elvek alapján és milyen eszmény jegyében? Ez a „laikus lelkiség”, „laikus aszkézis” manapság sokat emlegetett kérdése. Persze az Egyházban lényegében csak egyetlen „lelkiség” van: keresztény, azaz krisztusi lelkület. („Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban volt . . .” Fil 2, 5.) Ez egyaránt kötelező Isten népe minden tagjára. Nem jó szolgálatot tesz hát az úgynevezett, aki a különbségeket túlságosan kiélezi. Sokkal fontosabb lenne megmutatni, hogyan érvényesülnek ugyanazok az alapvető keresztény elvek — sokszor egyenesen torz aszketikus irányzatok ellenére — a keresztény élet egészében. Érdekes pl. ebből a szempontból tanulmányozni a sokáig csak szerzetesi keretben nézett evangéliumi tanácsok kisugárzó erejét napjainkban. De bizonyos, hogy a különböző életforma, környezet, feladat hangsúlyeltolódásokat, módszerei, eszközi különbségeket hoz magával. Ezt ma jobban látjuk, mint eddig. És éppen a világi keresztények javát ez érdekli mindenekelőtt. Hogyan lehet munkájuk egyúttal istenszolgálat? Hogyan töltik be családi életükkel az „ecclesiola” hivatását? Hogyan egyeztessék össze a mindennapi érintkezésben a türelmes szeretet és a tanúságtétel szellemét? Hogyan tudják megvalósítani Isten válságoktól rengetett mai világában a só és a kovász nekik szánt szerepét?

Néhány vonás már kezd kibontakozni ebből a „világi aszketikából”. Mindenekelőtt éppen önállósága és rugalmassága. A hullámzó, változó élethelyzetekbe kerülő világi embernek nem annyira aprólékos rendszerre, mint nagy irányító, mondhatni világító alapelvekre van szüksége. (Általában a kereszténység utóbbi századaiban túlságosan hajlamosak voltunk erre a részletekbe vesző szisztematizálásra, nem egyszer a nagy alaptények, alapélmények elhomályosodása árán.) Ezek közvetítését joggal igényli a hierarchiától, de alkalmazásuk a mindenkori helyzettől függően személyes lelkiismereti ügy. A Zsinat világosan tanítja, hogy a papság nem tud, de nem is hivatott minden kérdésben megoldást kínálni, ez egyéni tájékozottság és felelősség dolga (GSp 43, L 7).

Megkíséreljük felsorolni ennek a lelkiségnek még néhány jellemző vonását:

1) A világ (és benne az Egyház) építésének öntudata és felelőssége. Öntudata, mert nincs „profán” munkatér: minden munka a teremtés művének folytatása, Krisztus második eljövételének és a megdicsőült új világnak útegyengetője. (Ennek a gondolatkörnek máig felülmúlhatatlan úttörője és prófétája Teilhard de Chardin.) És felelőssége, mert ezzel a tevékenységgel kapcsolatban két nagy tévedés lehetősége fenyeget: a manicheista és a panteista lelkiség veszedelme. Aki úgy él a világban, hogy „rossznak” tartja azt, és környezetétől, munkájától elvonatkoztatva próbál „lelkületet élni” és „kapcsolatban maradni Istennel”, az állandó hasadást és belső meghasonlást fog hordozni magában. Ebben a magatartásban bizony nem ártatlan a száza-

dok óta papok, sőt szerzetesek megfogalmazta „aszketikus ideál” modellje. Így a kereszténység elválik a világtól, kihátrál a világból, elveszíti a világot. Ma viszont, ezt a veszélyt elkerülendő, hanyatt-homlok belezuhanunk a másikba: az „elkötelezett” keresztény egész lényével a világ alakítására törekszik, közben pedig maga is szem elől téveszti vallásának transzcendens oldalát, és nem lát benne mást, mint földi problémák megoldásának eszközeit. A cél természetesen az egyensúly: evilági és istengyermeki hivatásunk egységes megvalósítása.

2) Az eszközök viszonylagos értéke. Eszköz itt mindaz, ami a lelkiiség kialakítására szolgál. Ha eszköz, akkor annyiban kell használni, amennyiben a célra való; de annyiban ki is kell használni! Ebből az egyszerű alapelvől gyakorlatban sok meglepő dolog következhet. Pl. az, hogy a munkahelyén és otthon helytálló világi esetleg nem tudja beépíteni napirendjébe a hétköznapi szentmisét és szentáldozást (az Oltáriszentség is „eszköz”, ha a legfölségebb is!) — vagy ellenkezőleg az, hogy az elmélkedés valamilyen formában a világinak is szerves napi szükségletévé válik. De következik az is, hogy a világban élő ember lelkiélete sajátosan „evilági” elemekből is táplálkozik, akár a szerzetesek rendjének szokásaiból, kirándulástól vagy újságolvasástól filmig és zenéig.

3) Hivatás misztika. Ezzel a kicsit gyanús hangzó kifejezéssel csak azt akarjuk mondani: a világi keresztény munkájának, az ún. állapotbeli kötelességek teljesítésének nem hogy csökkenenie nem szabad, hanem inkább növelni kell a Krisztussal való egyesülés bensőségét.⁵ Ha meggondoljuk, hogy eddig a legtöbb, amire a törekvő világi eljutott, az a tudat volt, hogy a reggeli jószándék megszenteli a napot, ha közben sajnos foglalatosságai „el is vonják figyelmét” Istenről, akkor megértjük: a fejlődési lehetőség szinte beláthatatlan.

4) Kölcsönös segítség. A mai fokozódó közösségigény keresztény és lelki formája ez. A közös feladatok és érdekek felismerésével járó összetartás és a segítő szeretet testvéri készsége. A családi élet nyitottsága, a családok sejtyszerű összefonódása. A fejlődést egyénileg is, elvileg is nagyon segíti az egyszerű és magától adódó tapasztalatcsere, a józan tanács, a meggondolásra ösztökélő problémafelvétel, s nem utolsósorban kiforrott egyéniségek keresetlen tanúságtétele, szóban és írásban is. Ilyenek pedig hálistennek szép számban akadnak.

TANÚSÁGTÉTEL HITBEN ÉS SZERETETBEN

Belülről kifelé haladva elérkezünk így a világi hívő központi feladatához, amelyet a Zsinat részletesen kifejtett. A laikus részese Krisztus papi, prófétai és királyi tisztének, az Egyház üdvöztető küldetésének. Jelenlétével, munkájával, tanúságtételével szenteli meg a világot, és ugyanakkor önmagát

is.⁶ A Zsinat habozás nélkül „pótolhatatlannak” nevezi a laikusok szerepét a világ evangelizálásában. Persze egyelőre csak egy aránylag vékony, dinamikus rétegük képes többé-kevésbé megvalósítani a tanúságtévő életnek ezt az ideálját. Ezeknek feladata óriási. A legtágabb és ma legtöbbet emlegetett terület: az egyházon kívüli (máshitű vagy hitetlen) világgal folytatott dialógus. De a tanulmány címéhez híven maradjunk csak a magunk portáján:

1) A kovász szerepét tölthetik be az érdektelenek nagy seregében. Hiszen szomorú, de józan tény, hogy az Egyház tagjainak nagyrésze egyáltalán el sem jutott még a tudatos állásfoglalásig Isten ügyeiben. Egyéni jóléte, boldogulása, karrierje, vagy éppen csak a nyers létküzdelem foglalja le. Mindennapi élete, szakmai és szórakozási köre teljesen „profán” jellegű. Az Egyházban tapasztalható nyugtalanság biztosan nem járul hozzá ahhoz, hogy ezek az emberek jobban kívánjanak törődni vele, s így eddig gondjaikat még újabbakkal tetézzék. „Papok dolga.”⁷ De ha azt látják, hogy velük élő, velük együtt dolgozó társaiknak szívügye az Egyház ügye, akkor idővel ők is fölfigyelhetnek. Nem prozelitizmusra gondolunk. De a száj a szív bőségéből szól, és a lámpás úgysem marad véka alatt.

2) Nagy a hivatásuk a kesergők irányában is, akiknek magatartását az Úr Jézus így jellemezte: „Aki óbort iszik, nem kíván újat inni, mert azt mondja: Jobb az ó!” (Lk 4,39) Ezek az emberek — annál inkább, minél tudatosabban és minél hosszabb ideig éltek és értékelték az Egyház eddigi liturgikus, fegyelmi, stb. rendjét — többé-kevésbé megzavarodva, olykor tanácstalanul állnak az új idők új szelleme előtt. Visszakívánják a nagyobb védettséget, a kisebb felelősséget. Kifogásaik, aggodalmaik, botránkozásuk sokszor nagyon is megalapozott. De érzik, hogy a vesztes oldalon állnak, mert az idő és a Lélek a fejlődés javára dolgozik. Az ezzel járó keserűség különféle formákban nyilvánul meg: begubózdás vagy éppen éles méltatlankodás, gyanakvó elzárkózás minden „modern” elől, stb. Sajnos a papság egy része sokszor fölöslegesen és tapintatlanul próbára teszi érzékenységüket, egy másik része viszont saját hasonló állásfoglalásával még jobban tüzell őket. Csak egyvalami férközhet a lelkükhöz: megértő, tapintatos, nagy szeretet. Ezt megint könnyebben és közvetlenebbül adhatja az, aki közülük való.

3) Külön fejezet az ifjúság problémája. Ezen belül is az a figyelemreméltó réteg, amely nagyon is tudatosan ellene szegül apái individualizmusának, evilági szociális és politikai felelősséget, elkötelezettséget érez, de mindezt — úgy látszik — a kereszténységtől függetlenül. Azt nem ismeri el, nem tartja hitelreméltónak. (Elgondolkodtató, hogy a szélsőségesnek igazán nem mondható VI. Pál pápa mekkora tisztelettel, mi több: reménykedéssel, sőt magatartásuk alapjait nyúló megértéssel beszél minden adandó alkalommal ezekről a hosszúhajú, hosszúnyelvű „mai fiatalokról” . . .⁸) Mi hiányzik ezeknek a fiatal embereknek, akik — egy élesszemű megfigyelő szerint — valóságos Szent Kristóf-i buzgalommal keresik, kinek, milyen

célnak érdemes szolgálni az életben? Élő, közülünk-való, hús-vér emberek, eleven példák (merjük kimondani: eszmények) hiányoznak, akik nyugodt, meleg meggyőződéssel, nem-provokatív módon igazolják előttük az aprópénzre váltott kereszténység hitelét. Akik őket is megértik, akik egy kis bizalmat előlegeznek forrongó keresésüknek, akik a kellő pillanatban ki tudnak mondani egy eligazító szót, kezükbe adni a megfelelő könyvet . . . Mindez első-sorban és messzemenően a szülők, a nevelők, a felnőtt barátok, nagykorú világiak szép feladata.

4) És végül a papok felé sem megvetendő a világiak szerepe. Ma, amikor a papság nagyrésze belső válságon megy át és sokszor nem látja tisztán hivatását, a hívőknek a papi egzisztencia erősítő táptalaját kell képviselniük. Kitartásukkal, egyházhűségükkel, s ugyanakkor igényességükkel meg kell éreztetniük papjaikkal: van kiért dolgozniuk, van miért igyekezniük. Mivel a pap nem légüres térben mozog, hanem hivatása lényegesen közöségi, ez az „emberi” tényező nagyon is fontos neki. Egyre világosabb az is, hogy a papi utánpótlás kérdése sem csupán mennyiségi, statisztikai probléma, nem is csak egyéni „lelkiségi” kérdés. Nagykorú világi nem veszíti el a fejét az aggasztó statisztikák láttán, mint a pásztor nélkül tanácstalan „báránka”, hanem fölteszi magának a kérdést: mit akar a Gondviselés mondani, mire akar tanítani, amikor megengedi ezt a helyzetet? Ezt is közösen lehet és kell megoldani a Test tagjainak. A megoldás egyik útja valószínűleg a világiak „besegítése” lesz a nem-elsődrendűen papi feladatokba. A másik nagy tényező az a családi és társadalmi légkör, amely a hivatások emberi alapja; ezt pedig a világiak vannak hivatva létrehozni. Végül a hívő egyénileg is sokat segíthet papjának, baráti beszélgetéstől és vitától akár a prédikáció okos bírálatáig. Nem is szólva az egyházközségi tanács szerepéről a plébános mellett, — már persze ha valóban van szerepe.

VILÁGIAK A „SZENTÉLYBEN”

Utoljára hagyjuk azt, amiről ma legtöbb szó esik: a világiak szerepét az Egyház „szakrális” — liturgikus és teológiai — terében. Ugyanis nem ez az elsődleges. Főleg nem abban a formában, ahogyan a szenzációéhes hírverés beszél a nők papságáról és egyebekről . . . Tény, hogy míg korunk vezető teológusai a mítoszfosztás és deszakralizálás mellett kardoskodnak, a laikusok között bizonyos „szakrális ittasság” mutatkozik: a laikus boldog, hogy felolvashat a misében egy-egy olvasmányt, megérintheti a szent edényeket, hogy papjával, fesztelenül érintkezhet,⁹ vagy hogy odaeresztik a teológiai fakultásra . . . Ez lélektanilag érthető fejlemény, de nem egészséges, mert a lényeg mellé irányítja a figyelmet. A fejlődésnek ez az iránya ui. nem csalétek, nem megalkuvás, nem is a papi utánpótlás nehézségeit megkönnyíteni hivatott hézagpótló szerep, hanem természetes következménye Isten

népe szerves egységének, az „egyetemes papság” tételének, amelyet a Szentírásban éppen az első pápa szögezett le (1 Pét 2, 5. 9).¹⁰

A liturgikus reform minden erőfeszítése azt szolgálja, hogy a keresztyén élet középponti cselekményét, a jelenlétté „sűrűsödött” Krisztus valóságát a közösség ügyévé, eleven és életformáló erővé tegye. Vajon mit értett meg ebből az a különben kitűnő szerzetes, aki írásban jelentette ki: inkább nem misézik többé, ha már nem teheti a régi latin forma szerint? És vajon többet ért-e az az ügyes és mozgékony plébános, aki a reformot hívei mutatós aktivizálására használja ki, afféle öncélú liturgikus „üzemet” létesítve?¹¹ Azzal sem jutunk előbbre, amikor a hierarchia egy-egy kénytelen-kelletlen ízű, ha-val és de-vel körülbástyázott hivatalos intézkedéssel engedélyez bizonyos funkciókat. Tanulságos pl. a német püspöki karnak a laikusok prédikálására vonatkozó döntése.¹² Vagy mit szólnak ahhoz az intézkedéshez, hogy nők csak „a szentélyen kívül” olvashatnak fel a mise olvasmányjaiból? (Ez liturgiailag is korszerűtlen, hiszen ma a fejlődés éppen a templomi tér és közösség egységesítése felé tart.) Az ilyesféle intézkedés nem ismeri fel „az idők jeleit” (sajnos ez a kifejezés is azok közé tartozik, amelyeket már elkoptattunk anélkül, hogy komolyan vettünk volna). Mert a Zsinat ennek tartja a laikusok növekvő tudatosságát, felelősségét, részvállalását. Sőt nemcsak ennek, hanem egyenesen „a Szentlélek félreismerhetetlen működésének” (L 4). De — és ezt is a Zsinat mondja — a papság csak „v e l ű k (ti. a laikusokkal) e g y ű t t képes felismerni” ezeket a jeleket! (PO 9)

A laikusok teológiai tanulmányai terén a helyzet egyenesen aggasztó. A hallgatók száma rohamosan nő.¹³ (Igaz, nőket még nem minden országban engednek teológiára, — tudunkkal Magyarországon sem.) Az indítók azonban csak bizonyos százalékban a hit kérdései iránti objektív érdeklődés. A hallgatók természetesen koruk gyermekei, ennek minden lélektani nehézségével, megtoldva a főntebb említett „komplexumokkal” mindkétfelől. Ráadásul maga a teológiai tudomány is mélyreható válságon megy át. Aki nyugodt kikötőt, támaszt, megoldást remélt a „szent tudomány”-tól, az alaposan csalódik. Végül pedig a kiképzett szakerek hasznosítása még gyermekcipőben jár, — a hitoktatás területén túl alig-alig indult meg komolyan.

MENTSVÁRUNK: A „SENSUS FIDEI”

Gondolatmenetünket már rég döngeti egy kérdés, ugyanaz, ami az Egyház egész mai helyzetével kapcsolatban is gyakran fölmerül: Nem túl intellektuális, túlságosan keveseket érintő mindez? Demokratizálódásról, általános bekapcsolódásról beszélünk, s valójában nehezebbé tettük a tájékozódást, mint valaha. Ahhoz, hogy ma valaki egészséges ítéletet mondhasson a különböző véleményekről, olyan szakképzettségre lenne szüksége, ami éppen a laikusnak nem is feladata. Mi lesz a nagy többséggel? Azokkal, akik nem érdektelenek, de nem is „bennfentesek”, hanem egyszerűen — hívők?

– Egyik legsürgetőbb feladat: meg kell értetni velük, hogy struccpolitikát nincs értelme — lassan már nem is lehet — folytatni, viszont nem is reménytelen az eligazodás a vitás kérdések dzsungelében. Mert Isten Lelke jobban gondoskodik Egyházáról az embereknél. Három nagy erőforrás áll rendelkezésükre: az általános papság, a természetes józan ész és a gyakorlati keresztény élet. Ezekkel élve érvényesül bennünk az a bizonyos „sensus fidei”, hitérzék, amelynek megbízhatóságát a II. Vaticanum is megerősítette: a hívők összessége nem tévedhet a hitben (LG 2, 12). Csak egészen vázlatosan utalhatunk itt kifejtésének eszközeire: Megszabadulás a pánikhangulattól (bizalom Istenben, az ő Szentlelkében, az Egyházban, helyes önbizalom), szolid tájékozódási források, a lelkiismeret komoly nevelése, az egyházi tanítóhivatal irányelveinek ismerete, felelősségteljes dialógus (nem bármely egyéni véleménynek van csalatkozhatatlanság ígérvé!), s mindenekelőtt: szentségekkel élő, gyakorló hitélet. Így születik meg lassacskán az az ember, akire ma nagyobb szükség van, mint valaha: a szentpáli „lelki ember”, aki mindent „meg tud ítélni” és „a jót megtartani” (vö. 1 Kor 2, 15, 1 Tessz 5, 21), akinek — Hofbauer Sz. Kelemen szellemes kifejezésével — „katolikus orra van”. Papok, teológusok, intellektuális képzett emberek pedig tartsák tiszteltben ezt a sensus-t, a Szentlélek Úristen velünk létének zálogát. Ébresztgessék, tudatosítsák. És ne csodálkozzanak, ha a hívők tömege sehogysem akar beleszokni abba, hogy nem kell mindent „mellreszívni” az egyházi viták és civakodások berkeiben. Ők jól érzik, hogy nagy itt a tét: tárgyilag a hitletétemény, alanyilag a léleküdvösség és a kereszténység hitellevele: a szeretet. Innét már csak egy lépés, jobban mondva a döntő ugrás hiányzik: kishitű aggodás, terméketlen morgolódás helyett a cselekvő felelősség irányába. „Lehetetlen, hogy botrányok elő ne forduljanak” (Lk 17, 1). De a nagykorú kereszténynek ezeket figyelmeztető jelként kellene felfognia, amely talán éppen őt inti tevékenyebb, felelősségteljesebb, áldozatkészebb életre: „Te vagy az Egyház, rajtad is múlik a sorsa!”

A helyzet komoly. Hallatlan erők vannak felszabadulóban az Egyházon belül. A régóta érlelődő öntudatos világi rétegnek a Zsinat szárnyakat adott. Érdeklődésük, igényességük fokozódik, kritikájuk élesedik. Teljes nyilvánosságot, beavatottságot és beleszólást követelnek egyházi ügyekben. A klérust ez a rohamos fejlődés és átalakulás meglehetősen készületlenül érte. Nem hiába szokták szimbolumként emlegetni a szembemiséző oltárt — pap és hívő ma mindenképpen közelebb került, sokszor „szembekerült”, s amennyire gondviselésszerű ez, annyi nehézséggel is jár. A hierarchia szép feladata, hogy segítse a világiakat szolid teológiai alap nyújtásával, a „testvéri tekintély” (A. Müller) támogatásával. Lourdes forrását egy parasztlányka kaparta ki a földből, és egy egyszerű munkásember „fogta be”, — de kegyhellyé a hierarchia ellenőrzése alatt vált. Lesz-e élővíz forrásává Isten népének együttműködése „a szent város megvidámítására” (Zsolt 45, 5), Isten, em-

ber szolgálatára, — vagy romboló vetélkedés és féltékenység csataterévé lesz Egyházunk, és „pusztává válik, önmagában meghasonlott ország” (Mt 12, 25)? Mégoly szép és meggyőző elméleti fejtegetések sem képesítenek, hogy mind a két oldalon fölébe emelkedjünk a partikuláris érzelmeknek és érdekeknek, áldozatot vállaljunk és igazán Isten akaratát keressük. Erre csak egyvalami ád erőt: személyes viszony Jézus Krisztussal. A názareti munkással, aki örök főpapként ül az Atyának jobbán, és az új bort új tömlőkbe akarja tölteni.

JEGYZETEK

- ¹ Ezért bajos egyetérteni Th. Filthaut indítványával, hogy a „laikus” szó helyében a „hivó”-t használjuk. — Egyik fiatal pap-ismerősöm így szokta „fémjelezni” kollégáit: „Ez hivó papi!”
- ² Sík Sándor: Hétköznapi kereszténység. A kettős végtelen (Bp. Ecclesia 1969) II. 17. Ugyanitt írja: „Az Úr Jézus az esztergapad mellett, az Úr Jézus a szemnek, fülnek, orrnak éppen nem gusztusos tömegek közepében szinte elveszve, az Úr Jézus az elhagyott galileai utakon, napsütésben vagy hidegben ballagva tanítványai közt: az ilyen közönséges mozzanatokat nemigen ábrázolják Hol vannak a képek Máriáról a konyhában, vagy a mosóteknő mellett, holott az élő Szent Szűz bizonyára többet volt a konyhában, vagy a mosóteknő mellett, mint olyan munkában vagy helyzetben, amelyről szép királynői képet lehetne festeni.”
- ³ Idézzük-e egy akadémikus szavait: „Micsoda, ezek a laikus teológusok most már professzorok is lehessenek? Mi papok meg csináljuk csak azt a szemét lelkipásztorkodást!” (Az eredeti német szó még pontosabban megközelíti a — persze más összefüggésben használt — szentpáli kifejezést . . .)
- ⁴ Főleg a „szélsőjobb” laikus mozgalmafnál tapasztalható ez. Egy kis idézet a müncheni „Pro mundi vita” csoport egyik kiadványából: „Végre is mi laikusok nem estünk a fejünkre. Ismerjük a Timóteusnak szóló Pál-levél tartalmát; és ha az első garnitúra (értsd: a papság) csődöt mond, nekünk többieknek, megbérmáltknak kell megfelelni fogadalmunknak és megvédelmeznünk a hitet.” — Vagy gondoljunk a konzervatív csoport nemrég lezajlott római zarándoklatára.
- ⁵ Laikus dekr. 4. Vö. XXIII. János, Mater et magistra: „Ne teremtsünk mesterséges ellentétet saját tökéletességünk és a világban való cselekvő jelenlétünk között Teljesen belevág az isteni gondviselés tervébe, hogy mindenki napi munkájával fejlessze és tökéletesítse magát, az pedig majdnem mindenkinél evilági természetű.”
- ⁶ Szépen írja erről A. Müller (i. m. 26): „Kereszténység nemcsak ott van, ahol beszélnek róla, ahol kifejezetten meggondolásaink tárgya, vagy ahol, hogy úgy mondjam, paragrafusokba rögzítik. A kovász, az élesztő abban van benne, amit egyszerűen tésztának nevezünk . . . Éppúgy, miként nem az élesztőt esszük, hanem a kenyeret, úgy a kereszténység sem szintiszta vallás, hanem élet, teljes és földi élet, amelyben azonban hat Isten ígéje.”
- ⁷ Igen tanulságos különböző egyházi lapokban az egyházmegyei vagy országos zsinatokkal kapcsolatos riportokat olvasni. Ilyen válaszokat hallunk: „Nem is hallottam róla.” „Majd csak csinálnak valamit.” „Szerintem nincs értelme ekkora felhajtásnak.” A német zsinat a katolikus közvélemény 33 %-át érdekli, 41 % nem is tud róla. Ausztria egyik tartományi zsinata előtt 80 000 kérdőívet küldtek ki. Nem egészen 4000 egyén válaszolt. Ezek közül is csupán 37,5 % (egyrészüik korára, betegségre, időhiányra hivatkozva kitérően) arra a kérdésre: hajlandó lenne-e aktív

egyházi közreműködésre. A nyugatnémet zsinat előtt több mint 21 millió kérdőívet bocsátottak ki. Kb. 4,5 millió érkezett vissza. Ez statisztikailag jó eredménynek mondható, — de hát a többi?

⁸ Vö. pl. Szolgálat 9, 73, vagy 10, 76-78.

⁹ Vö. a Szolgálat 9. sz.-ban Szinérváry K. András cikkét.

¹⁰ Pl. a „Schreiben der deutschen Bischöfe über das priesterliche Amt“ c. kiadvány igen világosan kiemeli: „A laikusokat nem a pillanatnyi paphiány miatt szolgáltatták fel: járuljanak hozzá teljesértékűen az Egyház egész életéhez és szolgálataihoz, hanem inkább azért, hogy valósítsák meg küldetésüket.” (64. o.) — Vö. ehhez I. F. Görres: „Még sohasem volt bennünk ilyen élesen tudatos a laikus sajátos, pótolhatatlan feladata a világban és a világ számára. Nem lenne hát jobb dolgunk, mint hogy erőnek erejével a pap legszűkebb kötelességeinek a körébe hatoljunk be, mondjuk a szószékről prédikáljunk?” (Im Winter wächst das Brot. Einsiedeln 1970. 102. o.)

¹¹ H. U. v. Balthasar keményen írja: az ilyeneknek a reform „szívesen látott alibi új klerikális dirigálásra, buzgó nyüzsgésre, amely . . . megint csak rossz helyre teszi a hangsúlyt” (Klarstellungen 108). Úgyes összefoglalása az idevonatkozó kritikáknak N. Höslinger: A félreértett liturgikus megújulás. Mérleg 1970/1, 47skk. — A Synode c. nyugatnémet zsinati kiadvány szerint a misére járók indokai: 9,4 % társadalmi okokból, 27,8 % az „ünnepléység” miatt, 37,7 % vallási kötelesség, 31,2 % közösségi szempontok, 41,2 % a „csendes ima” helye, 50,1 % „lelki erő” forrása. Csak a fele keresi az Istennel való találkozást és negyede a Krisztussal való közösséget, — de vajon „alkötelező” találkozásra, áldozati közösségre gondolnak-e?

¹² Amtsblatt für das Erzbistum München u. Freising 1971/3, 94-97. Rövid foglalata: A kellő feltételekkel (teológiai képzettség és mély hitélet) rendelkező jelöltet az illetékes lelkész felterjeszti az egyházmegyei hatóságához. (NB. Hogyan lehet a lelki-életet hitelt érdemlően „igazolni”? És mi lenne, ha a papoknak is bizonyítanok kellene a prédikálásához, hogy életük megegyezik szavukkal?) Ennek elvi beleegyezése után a lelkész esetenként adja meg az engedélyt, s az illető működéséért saját személyében felel. Kivételes esetben a püspök meghatározott időre általános engedélyt is adhat.

¹³ Pl. Nyugatnémetországban kb. 2000. Ausztriából külön statisztika nem áll rendelkezésünkre, de a négy nagy egyetem: Bécs, Grác, Salzburg, Innsbruck állami fakultásain összesen 1285 hallgató tanult a múlt évben teológiát, míg az egyházmegyei és rendi szemínáriumokban csak 300. Az egész kérdéshez lásd Leo Karrer: Von Beruf Laientheologe? Ein kritisches Plädoyer. Herder, Bécs, 1970.

IRODALOM

A „laikus-kérdés” máig legnagyobb teológus-képviselője Yves Congar. Magyar nyelven kitűnő gondolatokat ad Thomas Merton most megjelent könyve: Élet és életszentség (Eisenstadt 1971), és Alois Müller: Kereszténység, egyház — új szemmel (Bécs 1970). Th. Filthaut: Igehirdetés zsinat után (Bécs 1970) c. könyvében is találunk a kérdésről néhány oldalt. Jó irodalmi összefoglalást adnak az OMC kiadványai: König bíboros: A zsinat mérlege, Bécs 1968, 87-88, és a „Zsinat után” c. gyűjtemény, 1968, 222-223.